

Matkailututkimus 10: 1, 61–64 (2014)

©Suomen matkailututkimuksen seura

Suomen matkailututkimuksen seura

Kirja-arvosteluita

Käsikirja elämystaloudesta

Sundbo, Jon & Sørensen, Flemming (2013, toim.). *Handbook on the Experience Economy*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 496 s.

Juulia Räikkönen
Turun kauppakorkeakoulu

Syyskuussa 2013 Bodøssä ja Lofoteilla järjestetyn ”The 22nd Nordic Symposium in Tourism and Hospitality Research” konferenssin teemana oli ”Innovointi ja arvonluonti elämymatkailussa”. Pohjoismaisella täsmällisyydellä ja tarkkuudella järjestetty konferenssi itsessään oli pieniä yksityiskohtia myöten harkittu kokonaisuus, joka sujui kuin tanssi siitäkkin huolimatta, että konferenssipaikkoja oli kolme, ensin mantereella yliopiston tiloissa, sitten merimatkan aikana Hurtigrutenilla ja lopulta hotellissa Lofoteilla. Syksyinen auringonpaiste, upeat maisemat sekä elämyksellinen oheishjelma takasivat mieleenpainuvan kokemuksen, mutta myös konferenssin tieteellinen anti oli korkeaa tasoa. Pohjoismaiseen konferenssiin oli saapunut osallistujia lähes jokaiselta mantereelta ja keynote-puhujina olivat professorit Deborah Kerstetter (Penn State University), Sören Askegaard (University of Southern Denmark), Philip Pearce (James Cook University) sekä Muzaffer Uysal (Virginia Polytechnic Institute and State University).

Sekä konferenssin että sitä edeltäneen jatko-opintoseminaarin järjestelyistä vastasivat pitkälti samat henkilöt, joiden kädenjälki näkyy vahvasti kahdessa Edward Elgarin vastikään julkaisemassa käsikirjassa sekä kolmannessa teoksessa, jonka CABI julkaisee heinäkuussa 2014. Käsikirjoista ensin ilmestynyt ja tässä arvosteltava ”Handbook on the Experience Economy” (2013) on Jon Sundbon ja Flemming Sørensenin (Roskilde University) toimittama lähes 500-sivuinen kokoelmateos, jossa kirjoittajia on kaikkiaan peräti 36, suurin osa tanskalaisia ja norjalaisia akateemisiä tutkijoita. Toisen käsikirjan, ”Handbook of Research on Innovation in Tourism Industries” (2014), ovat puolestaan toimittaneet norjalaiset Gry Agnete Alsos, Dorthe Eide sekä Einar Lier Madsen ja se keskittyy innovaatiotutkimukseen nimenomaan matkailutoimialalla. Samaan aihepiiriin kytkeytyy myös kolmas kirjauutuus, Nina Prebensenin, Joseph Chenin ja Muzaffer Uysalin toimittama heinäkuussa julkaistava

”Creating Experience Value in Tourism”. Toivottavasti jo seuraavasta Matkailututkimuksesta saamme lukea arviot myös näistä kahdesta mielenkiintoisesta kirjasta.

”Handbook on Experience Economy” alkaa luonnollisesti toimittajien johdannonalla, joka esittelee tärkeimmät käsitteet eli määrittelee sen, mitä elämyksellä ja elämystaloudella tarkoitetaan. Lisäksi pohditaan lyhyesti elämyksiä yhteiskunnallisena ilmiönä sekä eri tieteenalojen ja sektoreiden näkökulmia elämystalouteen. Lopuksi esitellään kolmeen osaan jakautuvan käsikirjan rakenne. Ensimmäinen osa (Fundamentals) keskittyy elämystalouden peruseriaatteiden, luonteen ja merkityksen kuvaamiseen. Toinen osa (Topics) paneutuu syvällisemmin elämystalouden keskeisiin piirteisiin ja käsittelee esimerkiksi innovaatioita ja verkostoja. Kolmas osa (Application Fields) puolestaan esittelee laajalla skaalalla elämystalouden eri alasektoreita, esimerkiksi kulttuuritapahtumia, tv-tuotantoa ja videopelejä.

Kirjan ensimmäinen osa alkaa itseoikeutetusti Pinen ja Gilmoren katsauksella elämystalouden historiaan, nykypäivään ja tulevaisuuteen. Vaikka luku 2 sisältääkin paljon entuudestaan tuttuja asioita, on elämystalouden esimerkkejä päivitetty ajan tasalle ja jossakin määrin myös aikaisempaan kritiikkiin on pyritty vastaamaan. Luvussa 3 Lorentzen jatkaa elämystalouden perusteiden tarkastelua rinnastamalla sen osittain päällekkäisiin käsitteisiin, kulttuuritalouteen ja luovaan talouteen (culture and creative economy), ja luvussa 4 Nilsen ja Dale pohtivat ja luokittelevat elämysten ja palveluiden yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia. Molemmat käsitteelliset keskustelut ovat mielestäni tarpeellisia ja auttavat hahmottamaan elämystalouden luonnetta ja rajoja, varsinkin kun viimeaikaisessa keskustelussa erityisesti luova talous ja luovat toimialat esiintyvät varsin tiheään. Elämystalous on toki aikaisemminkin selvästi erotettu palveluista ja rinnastettu muihin läheisiin toimialoihin, joten täysin uusia avauksia luvut eivät tarjoa, mutta näin kattaviin käsitteellisiin keskusteluihin en muista aiemmin törmänneeni. Seuraavissa luvuissa elämystaloutta lähestytään aavistuksen verran kansantaloustieteellisemmästä näkökulmasta. Luvussa 5 Andersson ja Andersson – edellisistä kirjoittajista poiketen – esittävät, että kaikki kulutustuotteet ja -palvelut ovat jossakin määrin elämystuotteita ja tarkastelevat elämysten taloudellista arvoa viiden elämyksiin liittyvän piirteen kautta (kuluttamisen myötä oppiminen, ainutlaatuisuus, sijainti ja kontekstiriippuvuus, kuluttajien ja tuottajien keskinäinen riippuvuus, varastoimattomuus). Kuudennessa luvussa Schulze puolestaan paneutuu elämysmarkkinoiden toimintaan – tosin lähinnä sosiologisesta näkökulmasta – ja jakaa elämyskulutuksen ulos- ja sisäänpäin suuntautuneeseen kulutukseen (outwardly and inwardly consumption).

Jokainen lukija tietenkin lähestyy laajaa käsikirjaa omista lähtökohdistaan ja poimii sieltä itselleen käyttökelpoisimmat palaset. Itselleni kirjan ensimmäisen osan parasta antia on seitsemäs luku, jossa Snel käsittelee elämysten tuottamista esitellemällä kolme tyypillistä näkökulmaa elämysten johtamiseen (environment-centered, effect-centered, encounter-centered) ja osoittaa, miten jokainen niistä on omalla tavallaan rajoittunut ja jättää huomioimatta tiettyjä oleellisia seikkoja elämyskulutuksesta. Jotakuinkin kekseliäästi Snel yrittää myös ratkaista näitä ongelmia etymologisesti rinnastaen experiencen sanoihin ”periculum” (vaara) ja ”expereri” (kokeilla), joiden pohjalta hän ehdottaa elämystalouden DNA:ksi (Do Not Assume), että organisaation ei pitäisi olettaa tietävänsä i) mistä komponenteista yksilöiden elämykset

koostuvat, ii) millaisia arvoja yksilöt elämyksiin liittävät ja iii) millaisia vaikutuksia elämyksillä on kokijoihinsa. Luvussa 8 puolestaan elämysten kokemista käsitellään psykologian näkökulmasta, lähinnä arkipäivän epätavallisina ja mieleenpainuvina tapahtumina ja tuntemuksina. Varsin ansiokkaasti Jantzen käy läpi elämys-käsitteen nyanseja ja merkityksiä, vaikka ”Erlebnis” ja ”Erfahrung” varmasti jo kirjan tässä vaiheessa alkavatkin tuntua toistolta. Käsikirjan ensimmäisen osan päättää Boswijken yhteenvedoksi tarkoitettu varsin lyhyt ja melko mitääänanomaton yhdeksäs luku, joka pääasiassa toistelee yleisesti tiedossa olevia kuluttajien arvomaailmassa tapahtuneita muutoksia sekä niiden vaikutuksia liiketoimintaan 1950-luvun teollisesta vallankumouksesta elämys- ja tietotalouden kautta nykypäivän transformaatiotalouteen.

Kun alkupalat eli elämystalouden perusteet on otettu hallintaan, siirrytään pääruokiin, jotka tarjoillaan suhteellisen tukevien lisukkeiden kanssa. Kirjan toisen osan aloittaa Jensen paneutumalla elämyksiin informaatioteknologian näkökulmasta ja käymällä läpi sitä, mitä käsitteet ”user experience”, ”experience design” ja ”user-experience design” tarkoittavat ja millaisia paradokseja niihin liittyy. Tavalliselle matkailututkijalle tämä kirjan kymmenes luku onnistuu avaamaan uusia ikkunoita, mutta toisaalta tiivistämisen varaa olisi ollut, sillä käsitteellinen keskustelu on turhan-kin pitkä. Yhdennessätoista luvussa palataan jälleen tutumpaan ja rajatumpaan teemaan, kun Hansen ja Mossberg käyvät läpi kuluttajan syventymistä tai uppoutumista (immersion) erityislaatuisiin elämyksiin. Koiravaljakkoretkeltä kerättyä empiiristä aineistoa hyväksikäyttäen kirjoittavat kuvaavat matkailuelämyksen arkikokemusten vastaisena liminaalina maailmana, jossa nimenomaan kuluttajan syventyminen elämykseen on avainasemassa. Kaksi seuraavaa lukua haukkaavat taas edellistä selvästi suuremman palan ja pyrkivät ottamaan haltuun innovaatiot elämystaloudessa. Luvussa 12 Sundbo, Sørensen ja Fuglsang tarkastelevat elämyssektorin innovaatiokykyä verrattuna muihin toimialoihin Tanskassa kerätyn kyselyaineiston valossa ja korostavat paitsi sektorin innovaatiokykyä, niin myös informaatio- ja kommunikatioteknologian merkitystä osana innovaatioprosessia. Luvussa 13 Eide ja Mossberg keskittyvät erityisesti asiakkaiden kokemaan vuorovaikutukseen sekä muiden asiakkaiden että henkilökunnan kanssa rakentamalla vuorovaikutuskehikon ja edelleen liittämällä sen erilaisiin innovaatiotyypeihin. Käsikirja jatkaa eteenpäin laajoilla asiakokonaisuuksilla. Luvussa 14 Fuglsang ja Sørensen paneutuvat yrittäjyyteen elämystalouden kontekstissa ja erityisesti pohtien yrittäjyyden kulttuuristen esteiden ylitämistä ja luvussa 15 Eide ja Fuglsang käsittelevät elämystalouden verkostoitumista aluekehityksen kontekstissa case-tutkimusten valossa ja toteavat, että kehittyäkseen ja saavuttaakseen tuloksia verkostot vaativat tiettyjä tukirakenteita (scaffolding structures). Alueellista näkökulmaa jatkavat Svabo, Larsen, Haldrup ja Bærenholdt, jotka keskittyvät siihen, miten elämyksellisiä spatiaalisia tiloja suunnitellaan sekä siihen, miten näissä tiloissa vierailevat ihmiset ne käytännössä kokevat. Esimerkkikohteina kirjoittavat käyttävät pientä kaupunkisatamaa, museota ja massamatkailukohdetta ja argumentoivat, että vaikka suunnittelijoilla ja arkkitehteillä onkin paljon valtaa elämyksellisten ympäristöjen ja tilojen aikaansaamisessa, elämykset eivät suinkaan aina tapahdu niin kuin on suunniteltu. Toisen osan kaksi viimeistä lukua käsittelevät yhteisöllisyyden merkitystä elämysten kokemisessa. Luvussa 17 Chalip, Lin, Green ja Dixon esittelevät neljä tutkimusta yhteisöllisyydestä lasten ja nuorten uimaseuran

toiminnassa ja luvussa 18 Gudiksen paneutuu vapaaehtoistoimintaan niin fyysisissä kuin virtuaalisissakin yhteisöissä.

Käsikirjan kolmas osa tarjoilee käytännönläheisen sekametelisopan elämystalouden jälkipaloja. Teorioita ei enää tässä vaiheessa juurikaan kaivata vaan tarkoituksena on esitellä elämystalouden alasektoreita, mutta se, millä perusteella nämä kyseiset esimerkit on valittu, jää hämärän peittoon. Kolmannen osan aloittaa Holt ja Lapenta käymällä läpi kulttuuritapahtumia ja keskittymällä erityisesti elämysten sosiaaliseen ulottuvuuteen. Luvussa 20 Cooke paneutuu televisiotuotantoon ja esittelee, miten Cardiff, Dr Who -televisiosarjan kuvauspaikka, kehittyi paitsi merkittäväksi matkailukohteeksi, myös luovien toimialojen klusteriksi. Viihdeteollisuuden parissa jatkavat myös Vang ja Tschang, jotka luvussa 21 analysoivat USA:n videopelellisyyden spatiaalista järjestäytymistä ja nostavat esiin merkittäviä tutkimustee- moja toimialalta. Sundbo, Sundbo ja Jacobsen keskittyvät ruokaan ja pohtivat New Nordic Cuisine -konseptia merkityksiä luovana elämyksenä, sosiaalisena liikkeenä sekä innovaationa ja luvussa 23 Hallberg ja Harsløv johdattelevat teatteritaiteen maailmaan. Kirjan päättävä viimeinen luku puolestaan vie aivan toisenlaisiin tunnelmiin, kun Boswijk kertaa case-esimerkkiä yksityisestä sairaalasta, joka pyrkii tarjoamaan potilaille elämyksellisen sairaalakokemuksen.

Elämystalouden haltuunotto yhdessä käsikirjassa ei mitenkään voi olla yksinkertainen tehtävä, joten siinä mielessä ”Handbook on the Experience Economy” onnistuu mielestäni kohtalaisen kattavasti ja hyvin tämän laajan ilmiön tarkastelussa. Kirjan rakenteellinen jako kolmeen osaan on selkeä ja toimiva, mutta väkisinkin yksittäisissä luvuissa on paitsi toistoa, myös lukuisia erilaisia näkökulmia ja teoreettisia lähtökohtia, jotka saattavat sekoittaa lukijaa loppumattomassa käsitteviidakossa. Astetta selkeämpi tehtävänjako ja ankarampi toimitustyö olisi todennäköisesti johtanut vielä parempaan lopputulokseen. Lisäksi jäin kaipaamaan toimittajilta selkeitä yhteenvetolukuja, vaikka käsikirjan jokaisen osion loppuun, jolloin kokonaisuus ja kirjan oma ääni olisi kuulunut selkeämpänä. Ensimmäisen osan päättänyt Boswijkin yhteenveto oli ilmeisesti yritys tähän suuntaan, kahdessa muussa osassa yritysikin jäi tekemättä. Näin ollen kirjan luvut valitettavasti kuitenkin jäivät melko irralliseksi kokoelmaksi elämystaloutta käsitteleviä kirjoituksia, eikä lukija oikein päässyt kärrylle siitä, miksi juuri nämä kyseiset kirjoittajat, tutkimukset, toimialat ja sektorit on otettu mukaan.

Kaiken kaikkiaan kirjan ongelma piilee juuri sen laajuudessa. Kun pyritään katta- maan vähän kaikkea, ei kovin syvällisesti päästä käsiksi oikein mihinkään. Kirjassa on kuitenkin erittäin ansiokkaita lukuja ja se tuo mielestäni arvokkaan ja ajankohtai- sen lisän elämystalouden kirjallisuuteen. Paitsi tutkijoille, voisin hyvinkin kuvitella käsikirjan myös tenttimateriaaliksi opintojaksolle, joka käsittelee elämystaloutta tai elämystaloutta laajana kokonaisuutena ja monen tieteenalan näkökulmasta.